

DOI: <https://doi.org/10.31318/978-966-7357-70-2-107>

Катерина Муренець

*магістр I року навчання кафедри оперної підготовки та музичної режисури
Національної музичної академії України ім. П.І. Чайковського*

*Науковий керівник: Касьянова Олена Василівна,
кандидат мистецтвознавства, професор, заслужений діяч мистецтв України,
професор кафедри оперної підготовки та музичної режисури
Національної музичної академії імені П. І. Чайковського
(Київ, Україна)*

Kateryna Murenets

*1st year master's student
of the Department of Opera Training and Music Direction of the
Ukrainian National Tchaikovsky Academy of Music*

*Scientific supervisor: Kasianova Olena Vasylivna,
Candidate of Art History, Professor, Honored Artist of Ukraine,
Professor of the Department of Opera Training and Music Direction of the
Ukrainian National Tchaikovsky Academy of Music
(Kyiv, Ukraine)*

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-0167-0658>

© Муренець К., 2025.

ДУХОВНІСТЬ І ГУМАНІЗМ У МУЗИЧНО-ТЕАТРАЛЬНОМУ МИСТЕЦТВІ ЯК НАДВАЖЛИВІ ПОЗАЧАСОВІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДНИХ ПОЗИЦІЙ СУЧАСНОГО СОЦІУМУ

Анотація. У статті досліджено проблеми сучасного музично-театрального мистецтва в контексті глобалізаційних процесів початку XXI століття. Проаналізовано зміни парадигми художньої культури, зумовлені технологічним прогресом і зростанням видовищності оперних постановок. Визначено, що надмірне захоплення сценічною візуальністю часто призводить до нівелювання гуманістичної та духовної складової музичного театру, закладеної у композиторському задумі. Автор наголошує на необхідності повернення театру його виховної, просвітницької та духовно-гуманістичної місії, здатної формувати ціннісні орієнтири сучасного суспільства. У цьому контексті розглядаються концептуальні положення Ф. Шиллера щодо морально-етичної ролі театру, а також духовна тематика в операх Ж. Массне, спрямована на утвердження гуманізму й духовного оновлення. Підкреслено, що звернення до морально-етичних ідеалів у музичному театрі може стати чинником стабілізації культурного розвитку в умовах глобальних криз і забезпечити гармонійне співіснування технократичного та духовного начал у цивілізаційному поступі людства.

Ключові слова: музичний театр, глобалізація, духовність, гуманізм, Ф. Шиллер, Ж. Массне, сценічна культура, художня парадигма.

Постановка проблеми. Світовий музичний театр початку XXI століття розвивається у новій парадигмі художньої культури, пов'язаної з активною

колаборацією митців різних країн у різновекторних пошуках інноваційних утілень міжнародних оперних проєктів. Цей глобалізаційно-інтеграційний аспект призводить до появи надвидовищних вистав завдяки застосуванню новітнього технологічного і цифрового інструментарію. Водночас надмірне захоплення видовищною складовою сценографічного оформлення вистав часто-густо призводить до втрати ідейно-тематичного задуму композитора, спрямованого на виховання у людини певних життєвих цінностей завдяки змістовно-емоційному впливу оперного твору.

На жаль, технократичний аспект у формуванні світоглядних позицій сучасного соціуму в умовах глобалізованого простору переважає над гуманітарною складовою його виховання, що призводить до розповсюдження в суспільстві наративу раціональної доцільності з негативними соціокультурними наслідками у роз'єднанні, а почасти і дегуманізації спільноти. Тому актуальність звернення до духовно-гуманістичної тематики в оперному мистецтві може бути одним із знакових факторів у вирішенні означеної проблеми через вплив на формування у глядача певних ціннісних орієнтирів завдяки гармонійному поєднанню видовищної та змістовної складових у виставі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Позитивні та негативні наслідки впливу нової парадигми художньої культури на музично-театральне мистецтво сьогодення визначила О. Касьянова [5]. На необхідності розуміння суспільством морально-етичної ролі театру у функціонуванні будь-якого соціуму задля забезпечення його цивілізаційного поступу наголошував Ф. Шиллер [9]. Особливості вирішення духовної тематики в операх Ж. Массне в контексті формування у глядача позачасових людських цінностей розглянули М. Вороніна [1-4] та Л. Мудрецька [6-8].

Огляд джерел дозволяє констатувати актуальність обраної проблематики на тлі соціокультурних викликів сьогодення із визначенням шляхів подолання її негативного впливу на людську спільноту.

Мета дослідження – визначити концептуальні підходи до формування позачасових світоглядних позицій сучасного соціуму крізь призму звернення

музичного театру до духовності та гуманізму в репертуарній політиці.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасних реаліях значення театру для розвитку українського суспільства та держави до кінця залишається недооціненим. Та й, на жаль, і сам театр не завжди у цій ролі буває на висоті, бо сучасний глядач приходиться на виставу, бажаючи побачити очікуване видовище, заздалегідь проанонсоване і прорекламоване у різних засобах масової комунікації, у тому числі використовуючи можливості мережі «Інтернет». І театр, йдучи назустріч запитам і побажанням глядача, пропонує йому начебто «шляхетне та вічне» або «смішне та бадьоре». Але насправді, перебуваючи в умовах комерціалізації та економічної доцільності постановок з ідейно-тематичною спрямованістю на формування у суспільства світоглядних позицій у руслі духовності та гуманізму, театр часто-густо пропонує мистецький ерзац-продукт з гедоністичною направленістю і вульгаризацією високих ідеалів, помислів, вчинків у постмодерніському трактуванні.

Ставлячи за мету руйнування стереотипів у необхідності збереження балансу між формою і змістом у театральних виставах, деякі сучасні «інтерпретатори» нібито відчують незручність та некомфортність від необхідності донесення до глядача надважливих для всієї людської спільноти проблем з їх спільним вирішенням, впадаючи в іншу крайність, перетворюючи твір з глибоким ідейним сенсом на шоу-видовище. Такий підхід на тлі сучасних екстремальних умов і соціокультурних викликів відволікає соціум від вирішення нагальних проблем суспільства, спрямованих на відновлення гуманістичних засад його існування. Порушення основоположних морально-етичних принципів комунікації між людьми виховує у глядача поверхневе, легковажне ставлення до життя, вирішення власних потреб у будь-який спосіб.

Театр, який призначений бути ретранслятором високих гуманістичних ідей задля просвітництва й прищеплення глядачеві позачасових моральних устоїв, ціннісних орієнтирів, естетичних поглядів, смаків, уподобань, починає трансформуватися на осередок популяризації масової культури з її розважальним контентом, перетворюючи особистість глядача на натовп, не здатний

об'єктивно мислити та приймати самостійні рішення.

Саме через театральну культуру можна впливати на людську особистість, збагачуючи її знаннями та піднімаючи морально, даючи вміння розуміти людей, свою державу та своє місце в ній. Під час перегляду театральних вистав глядачі можуть спостерігати за нинішнім, минулим та майбутнім. Таким чином, він є однією з небагатьох форм спілкування, що створює можливості спілкуватися без кордонів у часі та просторі. Театр виконує важливу місію пробудження інтересу та зацікавленості у пізнанні світу, починаючи від несформованого, найменшого глядача, стимулюючи розвиток його зору, слуху, пам'яті, дає варіанти соціалізації у майбутній світогляд дорослої, зі сталими судженнями людини.

Відмічаючи значущу роль театру у вихованні морально-зрілого суспільства, Ф. Шиллер у своєму виступі «Театр як установа моральна» на публічному засіданні курфюрстського німецького товариства в Маннгеймі 1784 року окреслив фундаментальні духовно-гуманістичні позачасові аспекти буття соціуму. На думку Ф. Шиллера, театр завдячує своїм виникненням загальній, непереборній схильності людини до нового і надзвичайного, її потреби у збудженому стані духу. Тому театр, який відкриває нескінченне коло діяльності духу, прагне до неї, надає їй наснаги і поєднує розум і серце глядача зі шляхетною розвагою. Ф. Шиллер зробив припущення, що у часи тяжких випробувань людство потребує звернення до духовної тематики притчового характеру із долученням до позачасових цінностей задля збереження своєї цивілізації.

Майже 100 років потому інший митець, композитор Ж. Массне, перебуваючи так само у нестабільному середовищі, пов'язаному із загостренням колоніальних процесів, у багатьох своїх творах («Марія Магдалина», «Сафо», «Таїс», «Жонглер Богоматері» та інших) намагався звернути увагу суспільства на проблему його навернення до духовності та гуманізму з метою попередження знищення людства в результаті війн та розбрату.

І нині, коли людство перетинає межу першої чверті XXI століття, коли світ стоїть перед вибором порозуміння або знищення в результаті ядерної загрози,

звернення театру до духовно-гуманістичних засад у мистецькій діяльності як ніколи актуальне задля можливості збереження світлого та мирного майбутнього наших нащадків.

Висновки. Функціонування театру у будь-якому форматі, його взаємодія із суспільством для переосмислення та вирішення нагальних проблем можна вважати своєрідним символом держави разом із основними державними атрибутами. А рівень впливу та якості мистецької практики, насамперед, залежить від обрання правильного шляху його діяльності, репертуарної політики та режисерських сценічних прочитань творів-оригіналів у контексті композиторських задумів без втрати їх високого ідейно-тематичного сенсу. Це дозволить повернути вектор розвитку людської цивілізації у гармонійне поєднання технократичного та духовно-гуманістичного аспектів виховання, що може забезпечити мирне співіснування різних соціально-політичних та економічних систем у світі.

Список використаних джерел

1. Вороніна, М.О., 2011. Образ головної героїні в ораторії Ж.Массне «Марія Магдалина». *Київське музикознавство*, 40, сс. 83-90.
2. Вороніна, М.О., 2017. Ораторії «Дитинство Христа» Г. Берліоза і «Марія Магдалина» Ж.Массне та їх роль в історії жанру. *Київське музикознавство*, 55, сс. 179-199.
3. Вороніна, М.О., 2013. Ораторія Массне «Марія Магдалина» в контексті західноєвропейської ораторіальної традиції. *Київське музикознавство*, 45, сс. 167-178.
4. Вороніна, М.О., 2012. Хорові сцени у священній драмі Ж.Массне «Марія Магдалина» як один з факторів визначення жанру ораторії, *Київське музикознавство*, 44, сс. 29-35.
5. Касьянова, О., 2024. Метаморфози музично-театрального мистецтва України в умовах видозміни парадигми художньої культури ХХІ століття. *Часопис Національної музичної академії України імені П.І. Чайковського*, 4 (65), сс. 152-177.
6. Мудрецька, Л., 2013. Вагнерівські впливи в опері «Есклармонда» на Ж.Массне. *Київське музикознавство*, 45, сс. 178-196.
7. Мудрецька, Л., 2006. Опері Ж.Массне початку ХХ століття. *Науковий вісник НМАУ ім. П.І. Чайковського: Музика ХХ століття: погляд із ХХІ*, 44 сс. 101-113.
8. Мудрецька, Л., 2008. Погляди на особистість та творчість Ж. Массне. *Київське музикознавство*, 28, сс. 48-59.
9. Schiller, Johann Christoph Friedrich von. 1784. *Die Schaubühne als eine moralische Anstalt betrachtet*. Mannheim.

Spirituality and Humanism in Musical-Theatrical Art as Fundamental Timeless Factors in the Formation of Modern Social Worldview

The article explores the challenges of contemporary musical theatre in the context of globalization processes of the early 21st century. It analyzes the paradigm shift in artistic culture caused by technological advancement and the growing emphasis on visual spectacle in opera productions. The study emphasizes that excessive fascination with scenographic effects often leads to the loss of the composer's original moral and spiritual message. The author highlights the importance of restoring the theatre's educational and humanistic mission aimed at shaping the value orientations of modern society. The conceptual ideas of Friedrich Schiller regarding the moral role of theatre and the spiritual themes in Jules Massenet's operas are examined as examples of artistic engagement with humanistic ideals. It is concluded that the return to ethical and spiritual foundations in musical theatre can serve as a stabilizing factor for cultural development amid global crises and ensure a harmonious coexistence of technological and humanistic dimensions in the evolution of civilization.

Keywords: musical theatre, globalization, spirituality, humanism, Friedrich Schiller, Jules Massenet, stage culture, artistic paradigm.